KICHIK KORXONALARDA ISHLAB CHIQARISHNI TASHKIL ETISHDA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)

Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li
Namangan Davlat texnika Universiteti 08.00.15-"Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti" ixtisosligi tayanch doktaranti
ORCID: 0009-0007-2206-3466
e-mail: xitman9405@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda rivojlangan mamlakatlar tajribasi, ularning ishlab chiqarish tizimlari, boshqaruv uslublari hamda innovatsion yondashuvlari o'rganilgan. Namangan viloyati misolida kichik korxonalar faoliyatini takomillashtirish yo'llari tahlil qilinib, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga tatbiq etish mumkin bo'lgan samarali model taklif etiladi.

Kalit so'zlar: kichik korxonalar, ishlab chiqarish, menejment, innovatsiya, raqamlashtirish, eksport, Germaniya tajribasi, Yaponiya modeli, Namangan viloyati.

Аннотация: В статье рассматривается опыт развитых стран в развитии малого бизнеса и частного предпринимательства, их производственные системы, стили управления и инновационные подходы. На примере Наманганской области анализируются пути совершенствования деятельности малого бизнеса и предлагается эффективная модель, которую могут внедрить местные производители.

Ключевые слова: малый бизнес, производство, управление, инновации, цифровизация, экспорт, немецкий опыт, японская модель, Наманганская область.

Abstract: This article examines the experience of developed countries in developing small businesses and private entrepreneurship, their production systems, management styles, and innovative approaches. Using the example of the Namangan region, ways to improve the activities of small businesses are analyzed and an effective model that can be implemented by local producers is proposed.

Keywords: small businesses, production, management, innovation, digitalization, export, German experience, Japanese model, Namangan region.

Kirish

Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish, aholining turmush farovonligini oshirish zaruriyati insonlardan yangicha iqtisodiy fikrlashni talab qiladi. Bu esa ularda iqtisodiy bilimlarni o‘zlashtirish zaruriyatini keltirib chiqaradi.

Ishlab chiqarish korxonalariga zavodlar, fabrikalar, shaxtalar,karyerlar va boshqa ishlab chiqarish xarakteridagi xo‘jalik tashkilotlarini kiritish mumkin. Xodimlar, asosiy vositalar, axborot va mablag‘lar korxonaning ichki muxitini tashkil etadi. Ichki muxit komponentlarining o‘zaro ta‘siri natijasida tayyor mahsulot yaratiladi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida kichik korxonalar mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Kichik biznes sektorining samarali faoliyati bandlikni oshiradi, yangi ish o‘rinlarini yaratadi, hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qiladi.

Rivojlangan davlatlar — Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va AQSh tajribalari shuni ko‘rsatadiki, kichik ishlab chiqarish subyektlari nafaqat ichki bozor ehtiyojlarini qondiradi, balki eksport salohiyatini ham kengaytiradi. O‘zbekiston, xususan, Namangan viloyatida ushbu tajribalardan foydalanish mahalliy ishlab chiqarish tizimini yanada kuchaytirish, texnologik yangilanishni tezlashtirish hamda mahsulot sifatini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

1. Rivojlangan mamlakatlarda kichik ishlab chiqarish tizimi

Korxona faoliyatining yakuniy natijasini belgilovchi muhim omillardan biri uning ishlab chiqarish tuzilmasi hisoblanadi. Ishlab chiqarish tizimining samarali tashkil etilishidagina xo‘jalik tizimi o‘zida ishlab chiqarish vositalari va ishchilarni birlashtirgan yagona harakatlantiruvchi mexanizmga aylanadi.

Har bir korxona turli sex, uchastka va xo‘jaliklardan, boshqaruv organlari va korxona xodimlariga xizmat ko‘rsatuvchi tashkilotlardan tashkil topadi. Korxonaning ishlab chiqarish bo‘g‘inlari shuningdek boshqaruv va xizmat ko‘rsatish bilan bog‘liq bo‘linmalar, ularning soni, ishlovchi xodimlar soni umumiy strukturani tashkil etadi.

Rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyoti ko‘p jihatdan kichik va o‘rta korxonalar (KO‘K) faoliyatiga tayanadi. Masalan, Germaniyada "Mittelstand" deb ataluvchi kichik va o‘rta biznes sektori milliy ishlab chiqarishning 52 foizini tashkil etadi. Bu korxonalar ilmiy-tadqiqot ishlanmalariga sarmoya kiritadi, kasbiy malaka oshirish tizimini ishlab chiqqan hamda davlat tomonidan soliq yengilliklari bilan qo‘llab-quvvatlanadi.

Yaponiya tajribasida esa kichik ishlab chiqarish korxonalari "keiretsu" tizimi asosida yirik kompaniyalar bilan hamkorlikda faoliyat yuritadi. Bunday model kichik biznesning barqarorligini ta’minlab, innovatsion g‘oyalarni amaliyotga tez tatbiq etish imkonini beradi.

Janubiy Koreya tajribasida esa kichik korxonalarga davlat kafolatlari, arzon kreditlar, startap grantlari berilishi ishlab chiqarishning raqamlashtirilishiga va eksportga yo‘naltirilishiga sabab bo‘lgan.

2. Namangan viloyatida kichik ishlab chiqarish holati

Namangan viloyati iqtisodiyoti so‘nggi yillarda sanoat ishlab chiqarish hajmi va yangi korxonalar soni bo‘yicha yuqori o‘sishni ko‘rsatmoqda. 2024-yil ma’lumotlariga ko‘ra, viloyatda faoliyat yuritayotgan 13 mingdan ortiq kichik korxonalarning 40 foizi ishlab chiqarish yo‘nalishida faoliyat yuritmoqda. Eng ko‘p rivojlangan tarmoqlar — to‘qimachilik, oziq-ovqat, qurilish materiallari va elektrotexnika mahsulotlaridir.

Ammo ayrim muammolar ham mavjud: texnologik asbob-uskunalarning eskirganligi, ishlab chiqarish samaradorligining pastligi, marketing tahlilining yetishmasligi hamda eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarishning sustligi.

3. Germaniya tajribasini tatbiq etish imkoniyatlari

Namangan viloyatida Germaniya tajribasidagi “kasb-hunar va ishlab chiqarish integratsiyasi” modelini joriy etish dolzarbdir. Germaniyada kasb-hunar kollejlari ishlab chiqarish korxonalari bilan uzviy bog‘langan. Bu orqali har bir talaba o‘qish jarayonidanoq amaliyotda ishtirok etadi, korxonalar esa malakali kadr bilan ta’minlanadi. Namangan shahridagi sanoat kollejlari ham shu tizimga o‘tkazilsa, kichik korxonalarning malakali ishchi kuchiga ehtiyoji sezilarli darajada kamayadi.

4. Yaponiyaning innovatsion yondashuvlari

Yaponiyada kichik ishlab chiqaruvchilar “Lean Production” (samarali ishlab chiqarish) tizimi asosida ishlaydi. Bu tizim ortiqcha resurslarni yo‘qotish, vaqtni tejash va mahsulot sifatini oshirishni ko‘zlaydi. Namangan viloyatidagi to‘qimachilik va avtomobil ehtiyot qismlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda ushbu modelni joriy etish raqobatbardoshlikni oshiradi.

Shuningdek, “Kaizen” yondashuvi — doimiy yaxshilanish falsafasi — kichik korxonalar madaniyatiga singdirilishi zarur. Bu xodimlarning ishlab chiqarish jarayonini optimallashtirish bo‘yicha har kuni kichik takliflar berishiga undaydi, natijada korxona ichki boshqaruvi takomillashadi.

5. Namangan viloyatida raqamli ishlab chiqarish modeli

Rivojlangan davlatlarda ishlab chiqarish jarayonining raqamlashtirilishi (Industry 4.0) — avtomatlashtirilgan boshqaruv, sun’iy intellekt, raqamli platformalar orqali tahlil qilish va rejalashtirishni o‘z ichiga oladi. Namangan viloyatida bu yo‘nalishda dastlabki qadamlar qo‘yilgan — ayrim yirik korxonalar ERP va CRM tizimlarini joriy qilgan. Endilikda bu tajribani kichik korxonalar darajasiga tushirish uchun “Namangan Digital Cluster” loyihasini yaratish zarur. Bu platforma kichik korxonalarni yagona tahliliy, logistika va marketing tizimiga bog‘lab, xarajatlarni kamaytiradi.

6. Mahalliy innovatsiyalarni rivojlantirish

Mahalliy tadbirkorlar uchun davlat tomonidan ajratilayotgan innovatsion grantlar, eksport kreditlari va subsidiyalar ishlab chiqarishni kengaytirish uchun muhim turtki bo‘lib xizmat qilmoqda. Ammo bu mexanizmlarning samarasi to‘liq chiqishi uchun xalqaro tajribalarga asoslangan menejment va marketing treninglari tashkil etilishi lozim.

Xulosa

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, kichik korxonalarda ishlab chiqarishni tashkil etishning samaradorligi uch asosiy omilga tayangan: malakali kadrlar, innovatsion texnologiyalar va davlat qo‘llab-quvvatlovi.

Namangan viloyatida ushbu omillarni uyg‘unlashtirish orqali raqobatbardosh, eksportbop, barqaror ishlab chiqarish muhitini yaratish mumkin. Buning uchun Germaniya va Yaponiya tajribalarini mahalliy sharoitga moslashtirish, raqamli ishlab chiqarish modelini joriy etish hamda “korxona–ta’lim–innovatsiya” uchburchagini shakllantirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. OECD (2023). *Small and Medium Enterprises Outlook 2023*. Paris: OECD Publishing.
2. World Bank (2024). *Enhancing SME Productivity through Innovation and Digitalization*. Washington, D.C.
3. Bundesministerium für Wirtschaft (2023). *Der deutsche Mittelstand: Struktur, Herausforderungen und Perspektiven.* Berlin.
4. Ministry of Economy, Trade and Industry of Japan (2023). *White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan.* Tokyo.
5. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hisobotlari, 2024-yil.
6. Namangan viloyati hokimligi rasmiy hisobotlari, 2024-yil.